

Onko valtio-oppi yhteiskuntatiede?

MIKA OJAKANGAS

Yleensä valtio-oppi määritellään yleisen yhteiskuntatieteen eli sosiologian erikoistapaukseksi, joka tutkii yhteiskunnassa olevaa poliittista järjestelmää. Peruskäsite on toisin sanoen yhteiskunta. Se on ikään kuin kaiken kattava totaliteetti tai systeemi, jossa erilaiset alasyteemit, poliittinen järjestelmä mukaanlukien, kommunikoivat keskenään.

Valtio-opin peruskäsitteenä yhteiskunnan käsite kuitenkin pikemminkin kätkee kuin ilmaisee sen politiikan, jota tuon oppiaineen on määrää tutkia. Yhteiskunnan historia osoittaa, että se on käsitteenä syntynyt 1700-luvulla poliittisen taloustieteen sekä muiden orastavien yhteiskuntatieteiden kuten statistiikan ja hallintotieteen myötä. Nämä tieteet tarvitsivat itselleen kohteen, joka oli enemmän kuin poliittinen yksikkö. Ne tarvitsivat kohteen, jonka lait olivat korkeampia kuin ne lait, joista päätettiin politiikassa. Oli luotava kohde, jossa konkreettisen käden sijaan vaikutti näkymätön käsi. Oli luotava kokonaisuus, jota salaperäisellä tavalla ohjasi evoluution tai differentioitumisen laki. Tuossa yhteiskunnassa politiikalle oli varattava vain evoluutiota auttava, kokonaisuuden kannalta funktionaalinen osa. Luonnon ja poliittisen järjestyksen klassinen dualismi oli korvattava historiallisesti kehittyvän elämän monistisella dynamiikalla ja politiikasta oli tehtävä järjestelmä järjestelmässä.

Tuo järjestelmä ei synny poliittisessa päätöksessä vaan päinvastoin jokainen päätös kuuluu tähän järjestelmään. Kun päätös

poliittisessa todellisuudessa vastaa ihmettä teologiassa, yhteiskuntatieteiden yhteiskunta on tästä näkökulmasta loppuun asti maallinen yhteiskunta. Se ei ole tappanut yksin Jumalaa, sillä samalla poliittiseksi eläimeksi ymmärretty ihminen on lakannut sille olemasta. Poliittisen eläimen on korvannut *käyttäytyvä* eläin, jonka käyttäytymistä ei määrää hänen kykynsä päättää vaan hänen sijoittumisensa kokonaisjärjestelmään. Tyhjiydestä kohoava päätös tulee kuin ihme, mutta järjestelmä ei tunne tyhjää paikkaa – poliittisen paikkaa.

Merkillisintä on, että valtio-oppi näyttää omaksuneen mukisematta yhteiskunnan aukottoman järjestelmän, sen aikaansaaman poliittisen eläimen kuoleman ja yhteiskuntatieteiden politiikalle varaaman osan. Toisaalta siitä itsestään on tullut yksi yhteiskuntatiede. Se pitää huolta poliittisen järjestelmän toimivuuden kartoituksesta, yhtäältä sen legitimitetin mittaamisesta erilaisten politiikan *yleisö*haastattelujen avulla, toisaalta taas hallitsemisen tehokkuutta tarkastelevien tutkimusten avulla. Toisin sanoen valtio-oppi huolehtii, että poliittinen järjestelmä pysyy omalla paikallaan yhteiskunnan kokonaisjärjestelmässä.

Jos valtio-oppi mieli olla enemmän, jos valtio-oppi haluaa ymmärtää inhimillisten yhteenliittymien ja laajemmin, maailmassa olemisen poliittisen luonteen, sen on luovuttava yhteiskunnasta peruskäsitteenä ja omaksuttava toisenlainen tapa tarkastella maailmassa olemista. Tämä tarkoittaa, ei vain *päätöksen*

käsitteen radikaalia esiin nostamista vaan myös sen käsittämistä, että jokainen järjestys pitää sisällään – reaalisen mahdollisuutena – taistelun ja sodan.¹ Jokainen järjestys on toisin sanoen poliittinen.

En kuitenkaan tarkoita, että olisi lakattava tutkimasta yhteiskuntaa – en yhdy niihin, jotka pitävät ihmistieteitä läpikotaisin pahana. Valtio-opin on tutkimuksena vain omaksuttava toinen lähtökohta, joka ei voi olla yhteiskunta vaan *poliittisen järjestyksen* käsite. Yhteiskunnan epäpoliittinen käsite on korvattava poliittisen järjestyksen poliittisella käsitteellä. Tätä käsitettä ei tule sekoittaa poliittisen järjestelmän käsitteeseen. Poliittinen järjestelmä on yhteiskunnan kokonaisjärjestelmän alajärjestelmä, kun taas poliittinen järjestys pitää sisällään ne *konkreettiset olosuhteet*, joiden puitteissa ihmiset poliittisen näkökulmasta katsoen elävät. Kyse ei kuitenkaan ole vain toisen nimen antamisesta yhteiskunnalle vaan pikemminkin sen ilmaisemisesta, että ihmisten konkreettiset elinolosuhteet – syntyminen, kasvaminen, asuminen, tuottaminen, kuluttaminen, kuoleminen – riippuvat olennaisesti poliittisesta päätöksenteosta.

Tämä saattaa tuntua absurdilta, mutta tosiasia on, että me elämme aikakautta, jolloin ihminen voi asettaa oman olemassaolonsa lajina kyseenalaiseksi. Hän voi, poliittisen päätöksenteon avulla, tuhota syntymisen, kasvamisen, tuottamisen, kuluttamisen ja kuoleamisen. Kaikki on toisin sanoen ihmisen käsissä. Ei kuitenkaan tarvitse mennä äärimmäiseen tapaukseen, jotta asiaa voi valaista. Yhtä hyvin vallitsevat olosuhteet – siis olosuhteet, joissa täydellinen tuho on vain reaalinen mahdollisuus – voidaan ymmärtää poliittisen järjestyksen näkökulmasta. Tämän selventämiseksi tarvitaan analyttisiä välineitä. Näitä välineitä tarjoaa muun muassa saksalaisen juristin Carl Schmittin työ.

Schmittin mukaan poliittiseen järjestykseen sisältyy kolme fundamentaalista elementtiä: valtaaminen, jakaminen ja tuotanto. Nämä ele-

mentit hän löysi tarkastellessaan *nomoksen* eli lain alkuperäistä kreikkalaista merkitystä. *Nomos* ei kuitenkaan tarkoita vain lakia vaan pikemminkin sitä järjestystä, jonka mukaan maa vallataan, jaetaan ja tuotetaan. Schmittin mukaan jokainen järjestys edellyttää valtaamista, jakamista ja tuotantoa. Tuon järjestyksen luonteen tunteminen edellyttää sen tuntemista, missä ja miten otettiin haltuun, missä ja miten jaettiin, missä ja miten tuotettiin. Tästä näkökulmasta esimerkiksi työläisen auto talonsa pihassa kuuluu poliittiseen järjestykseen. Se on ilmaus valtaamisesta, jakamisesta, tuotannosta sekä kulu-duksesta, joka Schmittin mukaan kuuluu tuotantoon sen toisena puolena. Toisin sanoen kysymys on konkreettisen tilanteen poliittisista ehdoista.²

Schmittin jaottelua voidaan yksinkertaistaa. Valtaaminen ja tuotanto liittyvät toisiinsa sikäli kuin ne molemmat viittaavat sellaiseen tekemiseen, jossa alkuperäinen maa muokataan. Valtaamisessa maa tehdään omaksi, tuotannossa tätä omaa jalostetaan. Kyse on väkivallasta suhteessa luontoon. Toisaalta jakaminen ja kulutus liittyvät toisiinsa sikäli kuin ne molemmat viittaavat jo vallatun ja jo tuotetun jakamiseen. Kun muokkaaminen viittaa luontoon, viittaavat jakaminen ja kulutus sosiaalisiin suhteisiin. Kyse on kahdesta tavasta jakaa, toisaalta antamisesta kullekin se, mikä kullekin kuuluu, toisaalta taas sen saamisesta, minkä kukin kykenee hankkimaan. Tästä näkökulmasta palkan maksu on jakamista, kun taas palkkarahojen käyttö on kulutusta. Kauppiaan näkökulmasta noiden rahojen kulutus on sen sijaan jakamista.

Valtaaminen ja tuotanto, jakaminen ja kulutus, ne kaikki ovat riippuvaisia toisistaan. Mitään niistä ei voida olla ottamatta huomioon sikäli kuin halutaan käsittää poliittisen järjestyksen perimmäinen luonne. Valtaamisen ei kuitenkaan tarvitse merkitä vain maan valtaamista. Yhtä hyvin kyse voi olla tuotantoväli-

¹ Sosiaalisen järjestyksen tarkastelusta taistelun ja sodan näkökulmasta ks. Michel Foucault, *“Il faut défendre la société.” Cours au Collège de France 1976.* Gallimard 1997.

² Carl Schmitt, *“Nehmen/Teilen/Weiden: Ein Versuch die Grundfragen jeder Sozial- und Wirtschaftsordnung vom Nomos her richtig zu stellen.”* Teoksessa Carl Schmitt, *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924-1954: Materialien zu einer Verfassungslehre.* Dunker & Humblot 1973, s. 489-501.

neiden valtaamisesta ja jopa markkinaosuuksien valtaamisesta. Samalla kulutus voidaan ymmärtää jakamisen näkökulmasta. Tästä näkökulmasta suvereeni ei ole vain se, joka päättää poikkeustilasta vaan se, joka hallitsee markkinaosuuksia. Eikä alamainen ole se, joka tekee mitä käsketään, vaan se, joka ei voi ottaa osaa valtaamiseen ja tuotantoon vaan on jakamisen ja kulutuksen armoilla. Tämä pelkässä arnessa eläminen ei kuitenkaan ole mikään kohtalo. Yhteiskunta on kohtalo. Poliittinen järjestys sen sijaan edellyttää päätöstä ja jokaisella alamaishallituksella on siinä eräs päätäntämahdollisuus, vaikka se liittyy järjestyksen mitättömimpään puoleen. Hän voi aina kuluttaa toisin.

Alamaisen toinen tapa lohduttaa on, että poliittisen järjestyksen luonteeseen kuuluu, että kaikki voi olla toisin. Poliittisen järjestyksen käsite ei tunne mitään prosesseja, ei mitään kehitystä tai edistystä, ei minkäänlaista differentioitumista, mutta siihen kuuluu toisin olemisen mahdollisuus. On vain otettava haltuun, jaettava ja tuotettava uudelleen. Tästä alkaa uusi poliittinen järjestys. *Revoluutio* tarkoittaa nimen omaan tätä: uudelleen päättämistä.